

สื่อมวลชนกับการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ

การศึกษาตามความเห็นของนักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่ ถือเป็นกระบวนการผลิตและสร้างสมทุนมนุษย์ (Human Capital) เพื่อให้มนุษย์มีคุณภาพดีขึ้น จุดมุ่งหมายสำคัญของการศึกษาอยู่ที่การทำให้มนุษย์สามารถมีชีวิตที่ดี ชีวิตที่ดีควรจะเป็นชีวิตที่กลมกลืนกับกฎแห่งธรรมและเป็นชีวิตที่มีอิสระเสรีภาพในการแสวงหาสิ่งที่สนองความต้องการทางปัญญา โดยถูกจำกัดด้วยความต้องการทางตัณหาขั้นต่ำขั้นหนึ่ง เมื่อพิจารณาการศึกษาในฐานะที่เป็นกระบวนการผลิต เราจะเห็นได้ว่า มีปัจจัยนานัปการที่มีความสำคัญต่อผลผลิตของการศึกษา อาทิเช่น โครงสร้างของระบบการศึกษา หลักสูตร เทคนิคและวิธีการผลิต คุณภาพของเด็กก่อนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน ทุนทั้งที่เป็นทุนทางกายภาพและทุนมนุษย์ที่อยู่ในตัวครูผู้สอน ความสามารถในการบริหารการศึกษา และตลอดจนสิ่งแวดล้อมในสังคม เมื่อพิจารณาถึงวิธีการผลิตบริการการศึกษา เราอาจจำแนกวิธีการผลิตออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ การผลิตภายในระบบโรงเรียนประเภทหนึ่ง กับการผลิตภายนอกโรงเรียนอีกประเภทหนึ่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การศึกษาอย่างเป็นทางการ กับการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ เมื่อคำนึงถึงวิธีการผลิต เราจะเห็นได้ว่า เท่าที่ผ่านมา เราให้ความสำคัญแก่การศึกษาในระบบโรงเรียนมากเกินไป ใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของรัฐเกือบทั้งหมดใช้ไปเพื่อการผลิตบริการการศึกษาอย่างเป็นทางการ จนดูเหมือนหนึ่งว่า การศึกษาจะมีได้ก็เฉพาะแต่ภายในสถาบันที่เรียกว่าโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยเท่านั้น ทั้งๆที่จำนวนประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนมีมากกว่าจำนวนประชากรที่อยู่ในระบบโรงเรียนเป็นอันมาก เพราะฉะนั้นจึงไม่น่าประหลาดใจที่รัฐละเลยหน้าที่ในการจัดสรรสิ่งแวดล้อมทางการศึกษามาโดยตลอด ไม่ต้องดูอื่นไกล ว่าจำเพาะรายจ่ายของรัฐเพื่อจัดสรรบริการห้องสมุดสำหรับประชาชน หากคำนวณรายจ่ายประเภทนี้เทียบกับจำนวนประชากร ไม่ต้องสงสัยเลยว่า จะไม่ต่ำจนน่าใจหาย เมื่อรัฐละเลยหน้าที่ในการจัดสรรบริการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ ก็ควรที่ภาคเอกชนจะให้ความสนใจบทบาทด้านนี้ สื่อสารมวลชนควรจะมีบทบาทในการนี้ได้มาก ทั้งในการผลิตบริการการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ และในการจัดสรรสิ่งแวดล้อมทางการศึกษา หากเราพิจารณาถึงสื่อมวลชน 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ การวิทยุและโทรทัศน์ประเภทหนึ่ง กับหนังสือพิมพ์อีกประเภทหนึ่ง เราจะเห็นได้ว่า เฉพาะสื่อมวลชนประเภทหลังเท่านั้นที่เอกชนจะสามารถมีบทบาทได้มาก ส่วนสื่อมวลชนประเภทแรกนั้น รัฐเป็นเจ้าของทั้งหมดโดยพฤตินัย เพราะฉะนั้น การที่สื่อมวลชนทั้งสองประเภทนี้มีได้มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่ทวยราษฎร์มากเท่าที่ควร จึงมิได้ขึ้นอยู่กับปัญหาที่ว่า ใครเป็นเจ้าของ บทความเรื่องนี้จะพยายามหาคำตอบว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น และถ้าหากต้องการให้สื่อมวลชนสองประเภทนี้มีบทบาทด้านการศึกษามากขึ้น เป็นไปได้หรือไม่ที่เราจะปรับปรุงระบบสื่อมวลชนเพื่อให้มีบทบาทเกี่ยวเนื่องการศึกษามากขึ้น ทั้งนี้โดยมุ่งพิจารณาถึงข้อเสนอทางเศรษฐศาสตร์เป็นเกณฑ์

ว่าจำเพาะการวิทยุโทรทัศน์ เราจะเห็นได้ว่า บริการกระจายเสียงก็ดี และการบริการแพร่ภาพก็ดี ล้วนเป็นบริการที่มีลักษณะการบริโภคร่วมกัน (Joint Consumption) กล่าวคือ การที่ใครคนหนึ่งคนใดเปิดวิทยุฟัง หรือเปิดโทรทัศน์ชม หากได้มีผลในการลดโอกาสในการฟังวิทยุหรือการชมโทรทัศน์ของคนอื่น ทั้งจำนวนผู้บริโภคก็มีเป็นอันมาก ต้นทุนการผลิตส่วนเพิ่ม (Marginal Cost) มีค่าเท่ากับศูนย์ เพราะไม่ว่าจำนวนผู้ฟังวิทยุหรือจำนวนผู้ชมโทรทัศน์จะมากน้อยเท่าใด ต้นทุนการผลิตจะยังคงเท่าเดิมเสมอ (เว้นแต่จะมีการขยายกำลังส่งในการกระจายเสียงหรือในการแพร่ภาพ และเว้นแต่จะมีการขยายจำนวนชั่วโมงในการกระจายเสียงและในการแพร่ภาพ) ในทางเศรษฐศาสตร์ถือกันว่า บริการการกระจายเสียงและบริการการแพร่ภาพเป็นสินค้าสาธารณะ (Public Goods) ซึ่งภาครัฐบาลสามารถทำการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าภาคเอกชน เพราะรัฐบาลสามารถหารายได้มาจุนเจือรายได้ในการผลิตบริการทั้งสองประเภทนี้ ด้วยการเก็บภาษีจากผู้ที่ได้รับประโยชน์จากบริการของรัฐได้ การเก็บภาษีอาจคิดกล่าวนี้เป็นไปตามหลักการเก็บภาษีอากรตามประโยชน์ที่ได้รับ (The Benefit Principle of Taxation) ภาษีที่เรียกเก็บอาจเป็นภาษีที่เรียกเก็บจากเครื่องรับวิทยุและโทรทัศน์ และอะไหล่วิทยุและโทรทัศน์ ขณะเดียวกัน รัฐบาลอาจเก็บค่าธรรมเนียมรายปีจากเจ้าของเครื่องรับวิทยุและโทรทัศน์ โดยถือว่า เจ้าของเครื่องรับวิทยุโทรทัศน์เท่านั้นที่ได้รับประโยชน์จากบริการการกระจายเสียงและการแพร่ภาพของรัฐ ดังที่สหราชอาณาจักรเก็บค่าธรรมเนียมจากเจ้าของเครื่องรับโทรทัศน์เป็นรายปี วิธีการเช่นนี้ย่อมถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่เป็นธรรม เพราะผู้ได้รับประโยชน์จากบริการการกระจายเสียงและบริการการแพร่ภาพของรัฐเท่านั้นที่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการรับภาระต้นทุนการผลิต ถ้าหากการผลิตบริการการกระจายเสียงและบริการแพร่ภาพตกเป็นหน้าที่ของรัฐ รัฐย่อมอยู่ในฐานะที่จะจัดสรรบริการการกระจายเสียงและบริการแพร่ภาพเพื่อจุดมุ่งหมายทางด้านศึกษาได้ แต่การทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ คือ **ประการแรก** รัฐจะต้องมีความบริสุทธิ์ใจ และมีเจตจำนงอันแน่วแน่ที่จะใช้สื่อมวลชนประเภทนี้เป็นเครื่องมือทางการศึกษา **ประการที่สอง** รัฐมีกำลังความสามารถ มีทักษะ และปัญญา ในการจัดบริการการกระจายเสียงและการแพร่ภาพเพื่อการศึกษา ตรงกันข้าม ถ้าหากเราปล่อยให้เอกชนเป็นผู้ผลิตบริการการกระจายเสียงและบริการการแพร่ภาพ การซื้อขายบริการสองประเภทนี้ทำได้ยากยิ่งนัก จะให้ผู้ผลิตที่เป็นเอกชนตามไปเก็บเงินจากผู้ที่เปิดเครื่องรับวิทยุและโทรทัศน์ทุกครั้งย่อมต้องเสียต้นทุนในการจัดเก็บ (Cost of Collection) สูง เพราะฉะนั้นการซื้อขายบริการสองประเภทนี้จึงเกือบเป็นไปได้ ยกเว้นระบบการแพร่ภาพในบางมลรัฐของสหรัฐอเมริกา ที่พยายามนำเทคนิคของกลไกตลาดมาใช้จัดสรรบริการ ซึ่งได้แก่ ระบบที่เรียกกันว่า Pay-TV System กล่าวคือ หากผู้ชมเปิดเครื่องรับโทรทัศน์จะได้ชมภาพตามปกติ แต่ไม่ได้ยินเสียง จะได้ยินเสียงก็ต่อเมื่อได้หยอดเงินเข้าไปในเครื่องที่ติดตั้งกับเครื่องรับโทรทัศน์ อย่างไรก็ตาม เราอาจกล่าวโดยทั่วไปได้ว่า เราไม่อาจ

อาศัยกลไกตลาดในการซื้อขายบริการกระจายเสียงและบริการการแพร่ภาพ โดยที่เสียต้นทุนการจับเก็บในอัตราอันสมควรได้ ในเมื่อบริการทั้งสองประเภทนี้ไม่อาจซื้อขายโดยอาศัยกลไกตลาดตามกรณีปกติ และผู้ผลิตที่เป็นเอกชนก็ไม่มีอำนาจเรียกเก็บภาษีอากรจากผู้ได้รับประโยชน์จากบริการทั้งสองนี้ ปัญหาที่มีอยู่ว่า ผู้ผลิตจะหารายได้จากทางใด คำตอบก็คือ ผู้ผลิตจำเป็นต้องหารายได้จากการโฆษณาสินค้า ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่สำคัญที่สุด ในกรณีเช่นนี้ ความเป็นราชาของผู้บริโภค (Consumer Sovereignty) จะเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดรูปแบบและประเภทของรายการวิทยุและโทรทัศน์ เพราะผู้ผลิตจำเป็นต้องผลิตรายการให้ถูกต้องตามรสนิยมของผู้ฟังผู้ชม มิฉะนั้นจะหารายได้จากการโฆษณาไม่ได้หรือได้น้อย เนื่องจากผู้ที่ต้องการโฆษณาสินค้านั้นย่อมเลือกโฆษณาในรายการ และในช่วงเวลาที่มีผู้ฟังผู้ชมมาก ขณะเดียวกัน สถานีวิทยุและโทรทัศน์ต้องเผชิญกับการแข่งขันจากสื่อมวลชนอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักหนังสือพิมพ์ เพราะถ้าหากประสิทธิภาพของการโฆษณาทางวิทยุและโทรทัศน์ต่ำ คนย่อมหันไปโฆษณาในหน้าหนังสือพิมพ์แทน เพราะฉะนั้น ถ้าหากผู้บริโภคเป็นราชา รสนิยมของผู้ชมผู้ฟังย่อมเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดช่องทางและขอบเขตของการใช้วิทยุและโทรทัศน์เพื่อการศึกษา หากผู้ชมผู้ฟังชอบรายการบันเทิงยิ่งกว่าอื่นใด การใช้วิทยุและโทรทัศน์เป็นเครื่องมือสำหรับการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ ย่อมเป็นไปได้ยาก เว้นแต่ว่าผู้โฆษณาเห็นความสำคัญ และส่งเสริมรายการเพื่อการศึกษา

เมื่อหันมาพิจารณาระบบการวิทยุ และโทรทัศน์ในเมืองไทยเวลานี้ เรามีวิทยุถึง 192 สถานี และสถานีโทรทัศน์ 7 สถานี ทั้งหมดรัฐเป็นเจ้าของโดยพฤตินัย ทั้งรัฐก็จัดสรรเงินอุดหนุนให้ทั้งในรูปแบบเปิดเผยและในรูปแบบแฝง เพราะฉะนั้นเราจึงอาจกล่าวได้โดยไม่ผิดนักว่า รัฐเป็นผู้ผลิตบริการวิทยุและโทรทัศน์ แต่ทำไมรายการวิทยุ และโทรทัศน์เมืองไทยจึงไม่เกื้อหนุนจุดมุ่งหมายของการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ คำตอบส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะรัฐขาดกำลังความสามารถ ปัญญา และทักษะในการผลิตบริการทั้งสองประเภทเพื่อการนี้ แต่คำตอบที่มีน้ำหนักมากกว่าก็คือ รัฐมิได้มีเจตจำนงในการใช้วิทยุและโทรทัศน์เพื่อการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ ถ้าฟังแต่การขาดกำลังความสามารถ ปัญญา และทักษะในการผลิต มิใช่อุปสรรคสำคัญนัก เพราะการผลิตกำลังคนที่มีความสามารถในการนี้อยู่ในวิสัยที่รัฐจะทำได้ แต่รัฐก็ได้ละเลยมาโดยตลอด ที่ร้ายยิ่งกว่าก็คือ แม้โดยพฤตินัยรัฐจะเป็นเจ้าของสถานีวิทยุและโทรทัศน์ทั้งหมด แต่รัฐก็ได้ควบคุมการผลิตรายการรายการส่วนใหญ่ผลิตโดยเอกชน ซึ่งมีชื่อเสียงเสียหายน แต่ข้อที่เสียหายนและบัดชบก็คือ การขายชั่วโมงการกระจายเสียงและการแพร่ภาพไปให้แก่เอกชน ซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติที่แพร่หลายในขณะนี้ หน้าที่ในการผลิตรายการตกเป็นของเอกชนที่รับซื้อชั่วโมงการกระจายเสียงและการแพร่ภาพนั้น โดยเอกชนเหล่านั้นหารายได้จากการโฆษณาหรือการขายรายการให้แก่บริษัทธุรกิจหรือเอกชนอื่นๆ

อีกทอดหนึ่ง มีต้องสงสัยเลยว่า วิธีการปฏิบัติเช่นนี้จะไม่เปิดช่องให้มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงได้ง่ายเพียงใด และมีต้องสงสัยเลยว่า ทำไมรายการวิทยุและโทรทัศน์ทุกวันนี้จึงมีคุณภาพต่ำถึงปานนี้

บัดนี้ ถึงเวลาแล้วที่วิทยุและโทรทัศน์ในเมืองไทยควรจะมียุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ และสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมทางการศึกษาที่ดีมากขึ้น รัฐจะต้องมีเจตจำนงที่บริสุทธิ์ในการนี้เป็นเบื้องแรก ทั้งจะต้องส่งเสริมให้มีการผลิตกำลังคนที่มีปัญญาและทักษะในการผลิตรายการที่มีคุณภาพ ขณะเดียวกัน หากยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงระบบการวิทยุและโทรทัศน์ที่เป็นอยู่ มาตรการสำคัญที่อาจใช้ได้โดยทันที หากรัฐตั้งใจจริงก็คือ การกำหนดอัตราส่วนระหว่างรายการประเภทต่าง ๆ เช่น อัตราส่วนระหว่างจำนวนชั่วโมงของรายการประเภทให้ความรู้กับจำนวนชั่วโมงของรายการบันเทิงทั้งหมดในแต่ละวัน กับการกำหนดระยะเวลาการโฆษณาตลอดจนการควบคุมการโฆษณาให้มีการโฆษณาจนเกินจริง มิฉะนั้นสถานีวิทยุและโทรทัศน์จะมีสภาพเสมือนหนึ่ง “กระทรวงแห่งความจริง ผู้มีหน้าที่แถลงข่าวเท็จ” ดังที่เป็นอยู่ในขณะนี้ การให้เงินอุดหนุน (Subsidy) ทั้งในรูปแบบเปิดเผยและแอบแฝงควรจะเลิกให้หมด เพราะไม่มีเหตุผลที่จะนำภาษีที่เก็บจากมวลชนมาผลิตรายการวิทยุและโทรทัศน์ เพื่อประโยชน์ของผู้ที่มีเครื่องรับวิทยุและโทรทัศน์ ยิ่งในกรณีที่การวิทยุและโทรทัศน์เป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อของรัฐบาลด้วยแล้ว เหตุผลในการให้เงินอุดหนุนจะยิ่งอ่อนลงไปอีก ในระยะยาวการหารายได้ของรัฐเพื่อใช้จ่ายในการผลิตรายการวิทยุและโทรทัศน์ ควรจะยึดถือหลักการเก็บภาษีอากรตามผลประโยชน์ที่ได้รับมากขึ้น เงินอุดหนุนควรจะพิจารณาให้เฉพาะแต่สถานีวิทยุและโทรทัศน์เพื่อการศึกษาเท่านั้น เพราะในกรณีเช่นนี้ประโยชน์ที่ผู้ฟังผู้ชมได้รับมิได้ตกแก่ผู้ฟังผู้ชมเท่านั้น หากทว่าส่งผลถึงสังคมโดยทั่วไป (External Benefits) อีกด้วย

ที่นี้ลองหันมาพิจารณาถึงการหนังสือพิมพ์บ้าง เราจะเห็นได้ว่า การจัดสรรทรัพยากรในการผลิตหนังสือพิมพ์โดยอาศัยกลไกตลาดนั้นอยู่ในวินัยที่จะทำได้ การผลิตหนังสือพิมพ์จึงมักเป็นงานของภาคเอกชน รายได้ส่วนหนึ่งของกิจการหนังสือพิมพ์ได้จากการขายหนังสือพิมพ์นั่นเอง แต่รายได้ส่วนนี้มักจะไม่คุ้มกับต้นทุนการผลิต เหตุผลส่วนหนึ่งเป็นเพราะการขึ้นราคาหนังสือพิมพ์นั้นไม่อาจทำได้โดยง่าย ด้วยผู้ผลิตไม่แน่ใจว่า ในภาวะที่มีการแข่งขัน การขึ้นราคาจะไม่ทำให้ยอดขายตกลงอย่างฮวบฮาบ ทั้งมีปัจจัยนานัปการที่ทำให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ การขาดแคลนเชื้อกระดาษนับเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งจะก่อวิกฤตการณ์ในวงการหนังสือพิมพ์ระยะยาว ค่าครองชีพที่นับวันแต่จะสูงขึ้นเรื่อยๆ อาจมีผลให้ต้องมีการขึ้นเงินเดือนค่าจ้างคนงานการใช้เครื่องพิมพ์สมัยใหม่ ซึ่งต้องมีการผลิตจำนวนมหาศาล ต้นทุนถั่วเฉลี่ยจึงจะอยู่ในระดับต่ำ หากจำนวนการผลิตไม่มากพอ ต้นทุนถั่วเฉลี่ยย่อมสูงกว่าที่ควรจะเป็น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า เมื่อพิจารณาในแง่ต้นทุนการผลิต มีเหตุผลที่จะเชื่อว่า ต้นทุนการผลิตหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งๆ นับวันแต่

จะสูงขึ้น แต่เมื่อพิจารณาในแง่รายรับ แม้ว่าจำนวนหนังสือพิมพ์ที่จะขายได้เพิ่มขึ้น อันเกิดจากการที่ประชาชนมีการศึกษาสูงขึ้น และอัตราการอ่านออกเขียนได้เพิ่มขึ้นนั้น ถึงจะมีอยู่บ้าง แต่อัตราการเพิ่มขึ้นของยอดขายไม่สูงรวดเร็วนัก เพราะฉะนั้นเมื่อรายได้จากการขายหนังสือพิมพ์ไม่เพียงพอแก่การใช้จ่ายในการผลิต หนังสือพิมพ์จึงมักหารายได้ทางอื่นมาจุนเจือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายได้จากการโฆษณา แต่นับตั้งแต่การวิฤตและโทรทัศน์อุบัติขึ้นในมนุษยโลก วิฤตและโทรทัศน์เป็นคู่แข่งที่สำคัญของหนังสือพิมพ์ ในการแย่งชิงรายจ่ายการโฆษณาจากบริษัทธุรกิจ มีเหตุผลที่น่าเชื่อว่า อัตราส่วนระหว่างรายจ่ายการโฆษณาในหน้าหนังสือพิมพ์กับรายจ่ายการโฆษณาทั้งหมด นับวันมีแต่จะลดน้อยถอยลง เพราะประสิทธิผลของการโฆษณาโดยอาศัยสื่อมวลชนประเภทอื่นมีแนวโน้มที่จะสูงกว่าการโฆษณาในหน้าหนังสือพิมพ์ วิฤตการณ์ทางการเงินของกิจการหนังสือพิมพ์จึงเป็นสิ่งที่พอมองเห็นได้ในอนาคตอันใกล้

ในประเทศที่ผู้อ่านหนังสือพิมพ์เป็นราชา เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์ย่อมต้องผลิตหนังสือพิมพ์ให้ต้องตามรสนิยมของผู้อ่านเป็นธรรมดา หากระดับการศึกษาของประชาชนยังต่ำอยู่ และประชาชนส่วนใหญ่ไม่ฝึกใฝ่หาความรู้ การผลิตหนังสือพิมพ์เมื่อมุ่งเสนอสาระความรู้แก่มวลชนย่อมมีขอบเขตที่จะทำได้น้อยมาก ในประเทศที่ผู้ผลิตหนังสือพิมพ์เป็นราชา (Producer sovereignty) อำนาจต่อรองของผู้ผลิตมีมากกว่าผู้อ่าน ผู้ผลิตจะทำหนังสือพิมพ์ในแนวใดก็มีผู้ซื้อทั้งสิ้น ในกรณีเช่นนี้ย่อมเป็นไปได้ที่หนังสือพิมพ์จะมีบทบาททางการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการและการจัดสรรสิ่งแวดลอมทางการศึกษาได้มากขึ้น แต่การทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับว่าผู้ผลิตมีเจตจำนงเช่นนั้นประการหนึ่ง และผู้ผลิตมีกำลังความสามารถ ปัญญา และทักษะในการจัดทำหนังสือพิมพ์ในรูปแบบนี้ประการหนึ่ง

ปัญหาเมื่ออยู่ว่า ใครเป็นราชา ผู้ผลิตหรือผู้บริโภค ในกรณีของประเทศไทย ออกเป็นการประจักษ์ชัดว่า ผู้บริโภคเป็นราชาโดยมีพักต้องสงสัย ซึ่งมีผลให้การผลิตหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อเอาใจตลาด จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่า ทำไมคุณภาพของหนังสือพิมพ์ เมืองไทยส่วนใหญ่จึงต่ำถึงปานนี้ แต่เมื่อพิจารณาถึงวิวัฒนาการทางด้านเนื้อหาหนังสือพิมพ์ในรอบทศวรรษที่ผ่านมาคุณภาพได้กระเดื่องขึ้นเล็กน้อย เหตุผลส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะประชาชนมีระดับการศึกษาสูงขึ้นพร้อมที่จะรับสิ่งที่เป็นแก่นสารมากขึ้น หนังสือพิมพ์บางฉบับติดตลาดมากขึ้น ทำให้ผู้ผลิตสามารถสอดใส่เนื้อหาสาระได้มากขึ้น เหตุผลอีกส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะระดับความรู้ของคนทำหนังสือพิมพ์สูงขึ้น ทำให้ปัญญาและทักษะในการทำหนังสือพิมพ์มีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว แต่จริยธรรมของคนทำหนังสือพิมพ์จะสูงขึ้นหรือไม่ ข้อนี้ยังชวนสงสัยอยู่

หนทางในการขยายขอบเขตหน้าที่และบทบาทของหนังสือพิมพ์ในด้านการศึกษา ใช่ว่าจะไม่มีเสียเลยทีเดียว หากรัฐจะยื่นมือเข้าช่วยเหลือ การช่วยเหลือไม่ควรจะเป็นการช่วยเหลือ

โดยตรง แต่ควรเป็นการช่วยเหลือโดยอ้อม รัฐอาจช่วยลดภาษีขาเข้าที่เก็บจากกระดาษและอุปกรณ์การพิมพ์ที่สั่งซื้อจากต่างประเทศ ขณะเดียวกัน ควรส่งเสริมให้มีการผลิตเยื่อกระดาษภายในประเทศ จากทรัพยากรที่พอมืออยู่บ้าง ทั้งควรรหาทางจัดอำนาจผูกขาดที่มีอยู่ในอุตสาหกรรมกระดาษ การที่นี้ย่อมขึ้นอยู่กับความบริสุทธิ์ใจของรัฐ ในด้านการเพิ่มพูนรายได้ของหนังสือพิมพ์ รัฐอาจช่วยได้ โดยอ้อมด้วยการจัดสรรบริการการศึกษาให้แก่ปวงชนมากขึ้น เพราะในอดีตที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นประเทศใด มีเหตุผลที่จะเชื่อว่า การที่ปวงชนมีการศึกษาสูงขึ้นมีส่วนช่วยให้กิจการหนังสือพิมพ์ ขยายตัวเพียงใด ส่วนการให้ความช่วยเหลือโดยตรงในรูปเงินอุดหนุนที่ให้แก่กิจการหนังสือพิมพ์ นั้นเป็นสิ่งที่พึงหลีกเลี่ยง เพราะเปิดช่องให้หนังสือพิมพ์ตกรออยู่ใต้อิทธิพลของรัฐบาล ซึ่งจะทำให้หนังสือพิมพ์ขาดความเป็นตัวของตัวเอง ไม่สามารถทำหน้าที่อย่างเที่ยงตรง และในที่สุดกลายเป็นเครื่องมือโฆษณาชวนเชื่อของรัฐบาลไป ถ้าหากจะให้เงินอุดหนุน ควรจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่ อุตสาหกรรมกระดาษ เพื่อให้ราคาตลาดต่ำกว่าต้นทุนการผลิต ซึ่งมีวิธีที่มีประสิทธิผลมากนัก

หมายเหตุ เนื้อหาส่วนใหญ่ของบทความนี้ เป็นคำอภิปรายของผู้เขียนในการสัมมนาเรื่อง “สื่อมวลชนกับการศึกษา” ซึ่งนิตยสาร *ปาจารย์สาร* ร่วมกับแผนกอิสระวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชนจัดขึ้น ระหว่างวันที่ 19-21 กรกฎาคม 2516 ณ แผนกวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ที่มา ตีพิมพ์ใน *วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์* ปีที่ 11 ฉบับที่ 9 (กันยายน 2516)